

A. W. 101.

A. Warde



A II

DISSERTATIO THEOLOGICA 2

EXPLICATIONEM
LOCI DIFFICILIORIS

IOH. X. 33--38.
ET

VINDICIAS DIVINITATIS
CHRISTI
EX EODEM EXHIBENS,

Q V A M
PRAESIDE
VIRO SYMME REVERENDO, AMPLISSIMO, DOCTISSIMO
SIGISMUNDO IAC. BAYMGARTEN,

S. S. THEOL. PROF. P. ORDIN.
PRAECEPTORE, FAVTORE AC HOSPITE
AD CINERES COLENDO,

EX MANDATO REGIO
D. XV. AVG. ANNO C1815CCXXXV.
H. L. Q. G.

PLACIDAE ERVDITORVM VENTILATIONI SVBICET
AVCTOR RESPONSVRVS
IOACHIMVS FRIDERICVS HITZWEDELL,
POTSDAMIENSIS
S. S. THEOLOGIAE CVLTOR.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS IOH. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO THEOLOGICA

EXPLICATIO

LOGI DIFFICILIORIS

JOH. A. B.

JUDICIA DIVINITATIS

CHRISTI

EX AODEM EXHIBENS

CVLM

PRÆSIDE

WILHELMO RICHARDO KÄSTNERO DOCTORE

SIGISMUNDO JOH. BÄRNGARTNERO

PROFESSORE THEOLOGICO

IN UNIVERSITATE WÜRZBURGENSI

PRÆSENTATO

M. D. C. C. C. C.

JOHANNES THEOPHILUS HILF

POT. D. M. A.

A. E. THEOLOGICAE

IN WÜRZBURGO

MDCCCXXXIII





PROOEMIUM.



Ogitantibus nobis de specimine, ex mandato Patris Patriæ Clementissimi edendo, dogma de vera ac summa Seruatoris nostri optimi diuinitate eligere placuit. Quod, vii præcipuis fidei nostræ capitibus iure suo adnumeratur, ita & multis hostium obiectionibus, iam inde a prima christianæ ecclesiæ fundatione, vsque ad nostra tempora expositum fuit. Haut ignoramus quidem, multos, *quos citatos vid. in B. RAMBACHII Dissert. de Summa Diuinitate Christi ex eius iuramenti per se ipsum demonstrata p. 8. ex eruditorum numero obiectionum, quas doctrinæ huius aduersarii in medium*

PROOEMIUM.

medium protulerunt, futilitatem & demonstrasse & refutasse; tanta tamen est argumenti dignitas, ut opere pretium facturi esse nobis videamur, si & nos in aliqua huius doctrinae probatione studium nostrum collochemus. Pertinent vero ad argumentorum pro diuinitate Christi seriem etiam illa, ut bene obseruat Celeb. Auctor modo citatus, quibus Christus in statum confessionis adductus illam ipse professus est. Qua de re plurima apud Iohannem exempla existant. Ex quibus locum cap. X. 33 - 38. præ ceteris iccirco pertractandum sumimus, tam quod sine dubio omnium fere euentissimum ipsius Christi pro sua diuinitate testimonium exhibet, quam quod non omni difficultate & *ψευδεργωνεία* caret. Vtrumque ex tractatione ipsa, & eius præsertim parte dogmatico polemica apparet. Sociniani imprimis, quemadmodum omnia, de summa Christi diuinitate, loca euersum eunt, ita etiam hoc dictum inuertere, atque in suæ sententiæ confirmationem conuertere iam dudum adlaborarunt. Quibus se inter alios cum laude opposuit Cel. SEB. SCHMIDIVS, *Theologus de exegesi & dogmatibus meritissimus, in collegio biblico part. II. loc. 3. p. 49. seq.*, nec non Cl. FRID. ADOLPH. LAMPIVS *in commentar. ad b. l.* Quorum a tractatione nostrum differendi modum plane diuersum esse, L. B. in perlegendis his paginis deprehendet. Totum vero argumentum tribus sectionibus commode absolui posse putamus, quarum prima explicationem exegeticam, thetico-polemicam secunda, tertia denique moralem sistit. Faxit DEVS, ut omnia feliciter!

SECT. I.

SECT. I. EXEGETICA.

§. I.

VT hermeneuticam regulam, quæ cuiusvis loci connexionem probe expendere iubet, haut neglexisse videamur, nexum dicti a nobis iam pertractandi paucis indicabimus, quo sensus verborum, atque argumenti a Christo pro sua diuinitate adlati vis eo facilius perspiciatur. Erat Seruator noster eo tempore Hierosolymis in festo ^{è y. i. c. i. l. v. i. v.} Quem cum Iudæi in porticu Salomonis ambulantes viderent, cinxerunt, & vt palam sine verborum ambagibus diceret, esse Messias nec ne, magno impetu, pessimoque, vt euentus probauit, proposito quæsiverunt. v. 24. his verbis vsi: *quousque nos in dubio relinquis?* i. e. quod nondum certiores sumus de te, id tibi totum tribuimus, vt pote qui adhuc impropriis semper, numquam propriis verbis de te tuoque officio vsus es; fac igitur, & quid nobis de te sentiendum dilucidis verbis indica. Ad hæc Iesus respondens ad verba sua satis clara Iudæos remittit v. 25. nec non ad opera, quibus verborum veritas confirmabatur. Ex ipsis, nisi falsis de Messia præiudiciis tenaces inhæssissent, iam dudum Iesum verum esse Messiam cognoscere potuissent. Etenim opera, a Christo propria virtute edita, ad vnum omnia eiusmodi erant effectus, qui causam potentia ac virtute infinita & diuina pollentem supponebant. Pergit deinde Christus & postulato Iudæorum satisfactorius se Messiam palam, sapienter tamen, profitetur, dum eandem sibi cum patre potentiam, eandemque essentiam vendicat, responsionem suam ita finiens v. 30. *ego & pater vnum sumus.* De quibus verbis ex

B

Cy.

Cyrillo Doctiff. STARCKIVS ad h. l. ita scribit: *utrumque audi & vnum & sumus, & a Charybdi & Scylla liberaberis. Quod dixit vnum, liberat te ab Ario (addimus a Socino) separante filium a substantia patris. Quod dixit sumus, liberat te a Sabellio, confundente personam patris & filii sine discretione.*

§. II.

Itaque cum Iesus illorum petito, pro suo in illos amore, responderet, quis non exoptatum sibi spondisset euentum? At vero, tantum aberat, vt confessione eius audita illum pro Messia agnoscerent, vt potius blasphemiae caussam interferendo eum lapidibus peterent, v. 31. Et hæc est occasio proxima loci nunc paullo accuratius considerandi. Ante tamen, quam hoc fiat, obseruanda erunt nonnulla nexum hunc illustratura. Aduersarios Christi Iohannes Iudæorum nomine adpellat, quos sensu strictissimo hoc loco sumendos esse existinamus, ita, vt præsertim Pharisei, & inprimis magni apud Iudæos synedrii assessores hoc titulo indigentur; quippe qui præ reliquis sibi hoc nomen vindicasse videntur, quoniam in obseruandis patrum traditionibus ceteros suæ gentis omnes superabant. Id quod etiam ex collatione Cap. VII. 13. c. IX. 22. cum v. 13. 15. h. cap. & c. XII. 42. patescit, vbi qui prioribus locis Iudæorum nomine veniunt, in posterioribus Pharisei adpellantur. Accedit, quod Pharisei inter omnes Iudæos Christum vel maxime semper auersati sunt. Hi igitur, penes quos & clavis cognitionis, & summa rerum Iudaicarum erat, blasphemiae Christum incusabant. Blasphemia vi vocis & deriuationis est existimationis alterius violatio, seu calumnia, obrectatio, maledictum, quo alicuius fama læditur. conf.

SVI-

SVICERI *thes. eccles. tom. I. p. 696 seq.* Si strictiori sensu ad DEVM refertur, potest ab homine triplici modo committi. Primum si quid DEO tribuitur, quod ipsi non conuenit e. c. Si DEVM facimus auctorem peccati, cum tamen vi sanctitatis suæ ab omni iniquitate & *ἀνομιᾷ* sit vel remotissimus. Secundum si quid DEO detrahatur, quod illi competit; exempla legimus i Reg. XX. 23. 28. seq. & Ies. XXXVI. 7. 15. seq. coll. c. XXXVII. 6. 23. 24. quæ duæ tamen species ad vnam reduci possunt, si DEO imperfectiones tribuuntur. Tertium denique blasphemandi genus illud est, si quod soli Enti perfectissimo proprium & peculiare est, alteri extra illud tribuero. Et hoc modo, quem tertio loco posuimus, Christum blasphemiae reum agebant Pharisei, id quod discimus ex v. 33. vbi aduersarii, quod antea expresserant: *κατάζομέν σε περὶ βλασφημίας*, ita explicant: *ὃ ἐστὶ σὺ ἄδραπος ὧν ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν.* Circa hæc verba duo præterea monenda videntur, nimirum τὸ *ὃ* non copulandi sed explicandi vim habere, & optime verti per Romanorum *scilicet*, sicut i Petr. I. 3. vbi in prima propositione καὶ itidem particula exegerica est. Porro τὸ ποιεῖν σεαυτὸν Θεόν idem est, ac se venditare DEVM conf. HENRIC. STEPH. *thes. tom. III. p. 431.* Restat, vt Iudæorum ratiocinium in formam redactum proponamus, quod eo redibat: *quicumque, homo existens, ea sibi quæ solius DEI sunt, arrogat, ille blasphemiae reus est; atqui tu homo es, quæ DEO sunt propria, tibi arrogas, quorsum pertinet, quod te filium DEI sensu strictiori, immo vnum cum patre iactitas; ergo blasphemiae reus es.* Impudentissime sic petunt principium, quum sine examinatione supponunt, & pro fundamento sententiæ condemnationis

toriæ adsumunt, quod examinandum fuisset omnium maxime.

§. III.

Ad falsum hoc argumentum non poterat Christus, quin veritatis amore ductus responderet, quod facit v. 34 - 38. & quidem duplici ratione. Prior responsionis pars est præparatoria magis, remotiua atque apologetica, vbi Christus falsitatem maioris eorum propositionis indicat v. 34 - 36. per allegationem loci ex P.C.LXXXII. 6. posterior vero est directa, thetica & positiva.

§. IV.

Vtrumque nunc seorsim considerabimus. Ad locum ex P.C.LXXXII. 6. a Christo in defensionem citatum quod attinet, hoc refutandi genus Iesus ex multis aliis elegit, tamquam ad præsentem causam longe commodissimum. Iudæi Iesum lapidaturi duce scriptura sacra agere, eamque normam sequi sibi videbantur, ex cuius præscripto blasphemiae rei illo supplicii genere e medio erant tollendi, secundum Leu. XXIII. 16; eadem igitur scriptura Iesus vtens illis ostendit, quantum aberrent a genuina legis a DEO latae interpretatione, dum verborum DEI in P.C.LXXXII. adeo sint immemores, vt scripturam solvant, DEVM in se ipsum iniuriam reddant, ita loquendo, quod ex ipsorum sententia pro blasphemia esset reputandum. Per interrogationem autem l. c. proponit, & *nonne scriptum est*, ait, *in lege vestra?* pro more apud Iudæos vsitato, quippe qui hanc citandi formulam vsurpabant, quando alterius sententiam sacrae scripturae repugnare demonstrarent, vide sis SVRENHVSII Βιβλιον κατὰ λαγνης lib. I. thes. 9.

§. V.

§. V.

Dicit vero Christus scriptum esse *in lege*, quum tamen locus procul dubio ex Psalmis desumptus sit, cuius adpellationis hæc causa subesse videtur, quia scilicet tota V. & N. T. scriptura normam atque regulam credendi agendique continet, ex qua & doctrina & vitia instituenda est. Ita Hebræorum doctores per יְהוָה totam sacram V. T. scripturam intellexisse, Pentateuchum puta, Prophetas & Hagiographa, bene obseruat *auctor modo citatus lib. II. rebf. 4.* Nonne, inquit, ipsimet vos conceditis scriptum esse in sacro codice, quem pro diuina reuelatione habetis, & id iure quidem: *Ego*, sc. DEVS in genere, præsertim, ex sententia s. SCHMIDII *in colleg. bibl.*, tertia diuinitatis persona, *dixi* sc. in deserto, per quod Israelitarum gens ad terram Canaan tendebat, *Dii* non qua essentiam & subiectiue, eo enim respectu vnum veneramur DEVM I. Cor. IIX. 6., sed nuncupatiue, attributiue, qua imperium & dignitatem a summo Numine illis collatam, *vos estis* quod PL. LXXXII. expresse adiicitur, & speciatim ad torum magistratus Iudæorum corpus refertur. confer Doctiff. SCHLICHTERI *decimas sacras obs. XLVII.* qui etiam ex Cel. LAMPPIO obseruat, hoc nomen non de omnibus Israelis Regibus vsurpari, sed tantum de magistratu illo ecclesiastico - politico senatorum in deserto institutorum.

§. VI.

Non immerito autem quæritur causa, ob quam hunc præ ceteris locum Seruator noster defensionis suæ fundamentum posuit, quum ad illa ipsa loca prouocare potuisset, e.g. Exod. XXI. 6. c. XXII. 27. vbi DEVS magistratus Deos vocauit. Ad quam quæstionem respondendum est: Iesum in præsentem hunc nec alium adduxisse

locum, quia, quæ in illo Pf. LXXXII. erant de Messia prædicta, κατὰ ἐγγὺν tunc temporis adimplebantur. conf. Cel. LAMPIVS *ad b. l.* stetit Dominus Messias in populi, quem sibi in speculum elegerat, medio disputans, atque causæ suæ veritatem argumentando adserens Pf. LXXXII. 1. Iudæi, imprimis Pharisei, non iustum iudicabant iudicium v. 2. - 4. e contrario illum, qui ipsa est veritas mendacii, qui summa maiestas blasphemiam incusabant. Hæc, & id genus plura, si attendimus, facili, immo nullo negotio inueniemus, nullum in omnibus V. T. libris locum ad hanc causam dirimendam fuisse magis idoneum illo, quam a Christo allegatum legimus, nulliusque sensum fecundiorum hoc ipso.

§. VII.

Sed ad argumentationem Christi ex l. c. desumptam procedamus, quam quidem v. 35. 36. ita concipit: *quod si verum est, DEVM altissimum Deorum nominis adpellere, qui regnorum gubernacula tenent, (id quod vos ipsi haut negabitis, nisi forte S. scripturam irritam facere tentaueritis,) ad quos, s. vt alii, e. g. HEINSIVS in Aristarcho notante Doctiss. I. R. RVS in harmonia Euang. ad b. l., quoad loca Marc. XII. 12. &c. malunt τὸ πρὸς exponere, contra quos verbum Dei factum; si verum iridem est, scripturam sibi non posse contradicere; namque hanc τὸ θεοῦ ἡμῶν h. l. esse emphasin putamus, conf. Matth. V. 17. vbi compositum καταθεῶν idem significat. Facit nobiscum hac in re HENRIC. STEPHANVS, qui HOMERVM hoc sensu & θεῶν & καταθεῶν vsum esse adnotat ad verbum θεῶν in thes ling. grac. tom II. p. 748. Quo iure, pergit Christus v. 36. aut sub qua iuris specie, audeatis me blasphemiam accusare, me, quem pater cælestis inde ab æterno, ante terræ fun-*

fundationem, ad officium Messianum obeundum destinavit, ad mediororem inter DEVM & homines separavit, constituit & ordinavit: id enim τὸ ἀπέλεγειν proprie significare pluribus ostendit SVICERVS in *ihes. eccles. rom. I. p. 55.* qui inter alios citat Cyrill. Alexand., qui τὸ ἀπέλεγειν exposuit per *περὸς ἐλεγεῖν παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸ πρῆξαι τι τῶν κατὰ γνώμην αὐτοῦ* i. e. eligi a DEO ad aliquid ex voluntate illius peragendum: & quem suo tempore misit in mundum ad ea, quæ sibi demandata sunt, vire perficienda; quomodo, inquam, mihi, qui omnes magistratus vestri personas familiaritate cum Deo, siue gradum, siue durationem eius respicitis, quam longissime supero, blasphemiam culpam ex eo capite imputabitis, quod filium DEI me vocavi?

§. VIII.

Duo in his verbis Christum deprehendimus supponere. Primum, Deos a DEO vocari, vel ad quos sermo Dei directus erat, auctoritatem ipsis tribuendo siue vicarios constituendo, vel aduersus quos fuerat sermo DEI factus, i. e. qui parum diuini in administratione iustitiæ præ se ferebant, vt qui innocentem condemnabant, criminis e contrario reum, contra DEI voluntatem in lege expressam, absoluebant. Alterum, quod Iesus Iudæis itidem consentientibus pro vero adfirmat, in eo consistit: Scripturam S. sibi numquam contradicere posse; quod si secus esset, in DEO, auctore huius scripturæ, imperfectionem inferret, præsertim respectu constantiæ immutabilis, secundum quam heri, i. e. ab æterno, & hodie, i. e. in æternum, idem ille est Pf. CII. 28, neque minus ratione cognitionis perfectissimæ, ex qua inde ab æterno omnia tamquam præsentia vidit, atque distincte cognouit.

§. IX.

§. IX.

Duobus hisce præmissis duo præterea de semet ipso adiungit v. 36, quorum prius in eo positum est, quod se a patre sanctificatum prædicet, i. e. vt §. VII. exposuimus, sibi partes officii mediatorii a Patre esse concedidas, sequæ eum in finem Spiritu S. sine mensura esse vinctum; quem admodum ad initiationem sacerdotum V. T. inter varios ritus vinctio in primis pertinebat, vti liquet ex Exod. XXX. 30. & Leu. IX. 30. conf. LAMPIVS ad n. l. Cum hac vero sanctificatione missio Filii in mundum quam arctissime cohæret, id quod ex verbis CHRISTI videmus: illa enim in hac fundata est. Ex vtraque vero adparet magna immo maxima Christi præ omnibus magistratus personis prærogatiua. Israelitarum iudices vocati sunt Dii in tempore, Iesus vero ante omnia sæcula mediator ac index non populi iudaici solummodo, sed totius generis humani constitutus, & omnibus, quæ ad munus hoc implendum necessaria, donis instructus est. Adeoque multo maiori iure ipsi, atque magistratui vlli, competeat DEI titulus.

§. X.

Non erat igitur, quod Iudæi Iesum blasphemie inculparent. Alioquin enim omnes, qui magistratum Deorum nomine adpellabant, eiusdem criminis arguendi fuissent, ideoque DEVS ipse, absit blasphemia dicto, hoc facinus perpatrasset, quando P. LXXXII. 6 & aliis in locis hoc nomen magistratus personis tribuit. Quo negativo concidit simul totum crimen, cuius Iudæi Christum infimulabant: præsertim, cum Saluator noster etiam respectu humanæ naturæ suæ Filium DEI se nominare posset, vtpote qui non solum ex regia stirpe ortus, verum
per

per immediatam operationem DEI formatus, & ex Maria productus fuit.

§. XI.

Sed sufficiant hæc de responsione Christi præparatoria, quæ simul apologetica erat, sequitur nunc v. 37. 38 responsum eius ad Iudæorum quæstionem directum. Quod cum præcedentibus hunc in modum cohæret: cum v. 35. 36. ad oculum demonstrasset, non vniuersaliter veram esse eorum propositionem maiorem, quod sc. quicumque homo existens nomen DEI sibi vindicans pro blasphemante habendus sit, vti per instantiam ex P. LXXXII. 6. ostenderat in sequentibus illis indicat, sibi aliud quoddam superesse ius vtendi hoc nomine, quod vere DEVS æternus & omnipotens sit, ex operibus id demonstraturus. *Si non fecissem* inquit, *opera Patris*, puta miracula, quorum multa diuersi generis sæpius vno eodemque die Iesus edidit, *aliquam saltem incredulitatis vestræ causam interserere possentis*; quod nimirum Messias ex Ies. XXXV. §. miracula patrare debeat: *at vero, cum facio talia Patris mei opera, qualia de Messia vestro expectatis, nisi mihi meisque verbis fidem habeatis, credite quæso operibus, quæ ad vnum omnia de diuinitate mea, artificisimoque cum DEO nexu restantur. Spero enim quom certissime, fore, vt ita me in Patre, & Patrem in me esse cognoscatis, & omni de me dubio liberemini.*

§. XII.

Duo inprimis sunt, quæ Christus his verbis ab inimicis suis postulat; quorum primum eo tendit, vt, priusquam iudicium de verbis atque persona ipsius ferant, omnia ipsius opera mente & oculis a præiudiciorum vitio liberatis considerent. Facta enim, actiones, operationes & effectus causam illorum rationem complexam produunt & restantur.

C

Quum

Quum igitur opera Christi supra omnes naturæ leges fuerunt posita, quemcunque convincere poterant de summa eius atque vera diuinitate. Alterum, ad quod Christus Iudæos hortatur, est, vt examine in opera eius instituto, eorumque diuinitate explorata, ista pro principio cognoscendi, & de officio & persona Christi iudicandi adsumant. Qua in re si obedientiam Iudæi præstitissent, non potuissent non ex diuinitate operum a Christo propria virtute ac potestate editorum, personæ eius diuinitatem per consequentiam necessariam colligere, secundum canonem: *effectus non potest esse nobilior sua causa*. Id quod Iesus iam in antecessum illis adfirmabat v. 38., conscius sibi bonitatis suæ causæ, dum ita sermonem suum finit: *ut cognoscatis & credatis, quod in me Pater, & ego in illo*, quibus denuo, quod v. 30. dixerat, repetens idem, tamquam veritatem firmissimo talo nitentem, confirmat.

SECT. II. DOGMATICO-POLEMICA.

§. XIII.

Ex hac interpretatione textus nostri, ni toti fallimur, liquet, sermonem in eo esse de diuinitate suprema Seruatoris nostri, & Christum eiusmodi sibi vindicare dignitatem, quæ non, nisi per summum nefas & blasphemiam, ab homine sibi vindicare perperam potest, quia solius DEI est. Potest eo referri ipsa Iudæorum iactatio, quando ex Christo quærebant, an verus ille, atque patribus olim promissus Messias esset, nec ne? siquidem ex ipsorum Iudæorum sententia non homo ex hominibus solum, sed simul Dominus Iehouah esse debebat conf. Ier. XXIII. 6. quem locum plurimos Iudæorum antiquorum de Messia esse interpretatos pluribus docet Cl. LE MOYNE in *Dissert. de Iehouah Iustitia nostra*

stra p. 14. seq. it. IACOBVS GAILLARDVS in specim. quæst. in N. T. de Filio hominis quæst. II. p. 21. 22. Quum igitur Iesus ad Iudæorum quæstionem adfirmando responderet, eo ipso diuinam sibi naturam, diuinam essentiam tribuit. Potissimum autem ex responsione sequenti ad imputatam sibi blasphemiam illud apparet, quam Christus ita amolitur, vt non neget eam sibi competere diuinitatem, verum asseueret, posse se vocari Deum sine blasphemia, operibusque satis demonstrasse, se vere id esse, quod hoc nomen indicat. Quæ si minus ita se habuissent, quid æquius, quid veritati conuenientius futurum fuisset, quam vt Christus aduersariorum imputationem clare & simpliciter negaret, neque per ambages sed expresse diceret, minus recte se intellectum esse, & locutum de impropria diuinitate, quod tamen factum haut legimus; e contrario textum inspicientes condocemur, Iesum ex Iudæorum sententia respondiisse, atque firmissimis probatam dedisse argumentis, se sine blasphemia eiusmodi diuinitatem sibi ob opera vindicare, quæ ab aliquo homine alio sine blasphemia sibi tribui non possit.

§. XIV.

Quoniam autem cardo rei in argumentandi modo, a Christo v. 34. 38. adhibito, vertitur, illum pro viribus indagabimus. Non vna hac in re, sicuti in permultis aliis, eruditorum est sententia, qui in duas potissimum partes abeunt. Alii putant Iesum a pari argumentari, hunc in modum: *sim magistratus vester, & muneris ergo a DEO isti concediti, & propter sermonem DEI ad illos factum Deorum nomine saluatur, nescio quo iure mihi blasphemia vitio verere possitis, quod mihi titulum DEI vendicavi, quum nomen & ego singularis DEI legatus sim, quem DEVS vobis voluntatem suam annuntiatum, vosque a variis morborum generibus sane*

sanatum misit, ad quem etiam, cum baptizaver, sermo DEI factus est. Similes ergo dum sumus respectu praerogativa praeter reliquis hominibus, simili nomine etiam nuncupari optimo iure possumus, secundum tritum illud sermone proverbum: similitum similis est ratio. Quod si eum concludendi modum admittimus, Iesus per hoc exemplum adhibiti nominis DEI ad homines denominandos instantiae instar vniuersalitem maioris propositionis in Iudaeorum ratiocinio infractum iuit. Multis tamen, quos inter MARTIN. CHEMNITIVS in loc. citato. sententia haec plane displicet. Ita enim auctor modo citatus in loco de Filio DEI scribit: hoc argumentum non est, ut volunt Ariani, ex loco similitum. Causa igitur, cur ille, & cum illo multi alii hanc textus explicationem respiciant, est formido accedendi ad diuinitatis Christi hostes propius, quam par est, qui exinde cauillantur, Christum eiusmodi DEVM esse, quales magistratus omnes sunt, nuncupatiue scilicet, de quo postea agendi locus erit.

§. XV.

Plerique iccirco, inter quos excellit SEB. SCHMIDIUS in libro supra cit. Cel. LAMPIVS & alii, CHRISTVM a minori ad maius esse argumentatum existimant, & horum sententiae etiam nostrum calculum adiacere haut dubitamus. Audiamus igitur in quo neruus totius argumenti positus sit. Concedit primum, Iudaeis vna consentientibus, magistratui Ps. LXXXII. 6. & in alijs locis honorificum Deorum nomen tribui, tamquam vicarijs iustitiae diuinae inter Iudaeos administratoribus, quorum praecellentia duplici in primis fundamento innitebatur: 1) quia sermo DEI ad illos erat factus, i. e. quia ex mandato diuino iudicum spartam atque officium adsecuti erant. 2) quoniam scriptura non potest solui i. e. ut nos §. VI. explicauimus, sibi metipsi non potest

potest contradicere, si id in locutionibus sententiisque committere ipsa, quod aliis prohibuit. His præmissis v. 36 - 38. suam Iesus prærogatiuam adstruit, seque Filium DEI longe excellentiori præ magistratu modo esse demonstrat duplici effato. Primo dicit: Sanctificatum se a patre esse i. e. Messiae munus inde ab æterno sibi a patre esse concreditum, seque donis ad illud munus rite obeundum necessariis esse instructum. Deinde addit missionem suam in mundum, quæ propterea requirebatur, vt, quæ Iesus Patri præstare ante mundi productionem sancte promiserat, in tempore exacte implerentur in æternam hominum salutem. Vtriusque igitur & magistratus & sui prærogatiuas expendere a Iudæis postulat, atque deinde iudicare, anne sibi maiori iure, & excellentiori modo omnique vocis proprietate DEI titulus competat. Quo simul voluntati atque quæstioni Iudæorum fecit satis; flagrabant enim desiderio, aut simulabant potius idem, sciendi esset ne hic Iesus verus Messias; hoc loco igitur palam se a patribus iam dudum & anxie expectatum confitetur, & re ipsa ea præstitisse, quæ non, nisi a DEO virtuteque infinita produci possint.

§. XVI.

Hæc vt clariora & certiora euadant, vberius iam proponenda sunt. Iesus suam præ omnibus hominibus dignitatem ac maiestatem demonstraturus Patrem se sanctificasse ait, & in mundum misisse. Quibus verbis præexistentiam suam ante natiuitatem atque aduentum in hunc terrarum orbem haut obscure innuit. Sunt quidam viri docti, qui cum Doctiss. SEB. SCHMIDIO per sanctificationem, cuius Christus h. l. mentionem facit, essentialis diuinæ sanctitatis communicationem per æternam generationem factam intelligunt, eam sc. ob causam, quia alioquin oppositio Christum inter

& magistratum non rite sese habeat, siquidem & hic ad munus suum segregatus & destinatus sit. Quod tamen nos a recepta sententia abducere non valet, multis enim parafrasis Christi sanctificationem a magistratus electione ad munus & gradu, & ipsa specie distare, atque multo excellentiorem esse, ipsi prioris sententiæ affectu hauri inficiabuntur. Sicuti & nos concedimus, Christum omnino his verbis ad æternitatem suam respicere, vbi de sanctificatione ante missionem in mundum, immo ante mundum conditum facta, loquitur, eamque, vt ex aliis scripturæ locis Iudæis non ignotam supponere. Cuiusmodi loca occurrunt plurima e. c. Mich. V. 2. vbi dicitur Messias, quem Iesum fuisse euentus comprobavit, Dominus, cuius exitus i. e. generatio coll. Gen. XVII. 6. 2 Sam. VII. 12. inde a diebus æternis. It. Prou. IIX. 22. ipse Filius DEI, sapientia substantialis, de se prædicat: *Dominus Iehouah me possedit ab initio viarum suarum* i. e. ab æterno coll. Ps. XC. 2. Quo in loco multi quidem LXX. interpret. codices loco *ἐκτισσε* legendum exhibuerunt *ἐκτισσε*, quod quam perperam fiat, siue Arianorum deprauatione, siue alio quocumque casu demonstrat Cl. MOYNE *l. c. pag. 114.* Eandem huius personæ æternitatem scriptores N. T. demonstrant, e. c. Paulus Iesum vocat: *Θεὸν ἐπὶ πάντων ἐυλογητὸν εἰς τὰς αἰῶνας.* It. 1 Ioh. V. 20. Ex quibus, & id genus pluribus resultat æternitas huius personæ, ante sæcula a Patre sanctificatæ, & ad mediatorium officium destinatæ; vnde ita ratiocinamur: *Quicumque est æternus, ille est verus atque summus DEVS, atque Christus, E.*

§. XVII.

Secundum pro diuinitate Christi summa argumentum ex n. l. exinde petimus, quia Iesus, quæ v. 30. dixerat, se se cum Patre vnum esse, constans defendit, nec periculosissimi

ma

ma Iudæorum imputatione blasphemix eo est perductus, vt palinodiam caneret, atque revocando periculum capiti suo imminens euitaret. E contrario, quæ antea adfirmauerat de se, in iis propugnandis etiam in nostris verbis totus est. Ingenuè fatetur se sibi nomen DEI vindicasse, neque negat, se sibi dignitatem Filii DEI & ipsam diuinitatem tribuisse, quæ non nisi per summum nefas & blasphemiam cuiquam, qui non est summus DEVS adscribi possit. Quam ob rem nomen filii Dei non sensu communi angelis Hiob XXXIIX. 7., magistratui Pl. LXXXII. 6. & fidelibus 2 Cor. VI. 18. hic, vbi sibi id vindicat, intelligendum erit, sed angustiore longe & diuiniore. Profiteretur hac assertione se esse filium *υιο υεω*, sibi que similem aut æqualem non amplius existere, filium *ιδιου τῷ πατρι*, qui eandem cum patre habeat essentiam sc. diuinam. Cuius assertionis, etiam si Iudæis auditu & creditu difficillimæ, numquam seruatorem nostrum penituisse etiam exinde colligimus, quod eam morte sua ob signauerit conf. Matth. XXVI. 63. 64. seq.

§. XIX.
Tertium, quod Christi diuinitatem adstruit, argumentum in nostro loco obuium desumitur ab operibus eius propria auctoritate peractis, ad quæ Iesus prouocat tamquam ad demonstrationem omni exceptione maiorem. Quemadmodum autem omnia, quæ Iesus edidit, miracula ita sunt comparata, vt ex iisdem illius diuinitas certo deriuari possit, in primis tamen ad eorum vltimum Iudæos remittere videtur, vbi cæcum visu donauerat Ioh. IX. Cuius fama longe lateque percrebescens ipsos Iudæos haut effugerat, verum ad tribunal ipsorum delata fuerat, quamobrem hominem hoc beneficio ornatum eo adducere tentarunt, vt aut negaret in totum sibi visum a Iesu esse restitutum, aut, si hoc ob magnam

magnam testium frequentiam haut satis commode fieri posset, mediis illegitimis, vel formulis incantatoriis, vel præstigiis aliis Iesum fecisse fateretur. Sed in cassum laborarunt infelices illi veritatis hostes. Tantum enim aberat, ut miraculum hoc in dubium vocaretur, aut Iesus peccati commissi argueretur, ut potius sanato veritatem eius iterum iterumque testante res eo pluribus innotesceret. Atque eiusdem conditionis erant etiam reliqua Christi miracula, quorum multa literis consignarunt, plurima autem silentio transierunt scriptores sacri. Ex quibus ita ratiocinabimur: *quicumque effectum edidit supra naturæ vires positum, ille Dominus & auctor naturæ, seu, quod idem, DEVS est, atque CHRISTVS ipsi Iudæis haut refragantibus talia fecit, ergo est Dominus & auctor naturæ, immo DEVS summus ac perfectissimus.*

§. XIX.

Post argumenta ipsa diuinitatis proposita, iam considerandæ sunt Socinianorum exceptiones, quibus non solum effugere, sed & inuertere dicti huius nervum adlaborant. Excogitarunt nempe insigni rationis abusu, multa contra veram nostram, atque multorum sacri codicis oraculorum fundamento subfultam de diuinitate Christi sententiam, inter quæ nonnulla magnam quidem veri speciem præ se ferunt, a quo tamen, si curatius examinantur, longissime abfunt. Atque ut opposita iuxta se posita magis elucescant, obiectiones & distorisiones eorum aduersus textum nostrum directas sub examen reuocabimus. Primum eorum contra nos argumentum ex eo desumptum est, quod Christus in statu confessionis h. l. adductus se magistratibus, adeoque diis improprie sic dictis & nuncupatiuis comparet, ex quo colligendum putant, Christum non vere esse Deum supremum ac perfectissimum. Audiamus vnum ex grege eorum,

WOL.

WOLZOGENIVM puta, qui in comment. s. ad h. l. ita scribit: „Ex locis, ubi sc. magistratus E. obim vocantur, patet, nomen DEI in sacris litteris non semper DEVM supremum significare, sed duplicem esse nominis istius sensum. Aliquando sumitur, & quidem frequentissime pro eo, qui summus est rerum omnium creator ac moderator, & hoc sensu vultus tantum dicitur esse DEVS Deut. VI. 4. isque nullus alius, quam pater i Cor. VI. 8. Aliquando vero vox DEI sensu minus excellenti accipitur pro eo, qui sublimem habet potestatem a summo DEO sibi communicatam - - Et paulo post: est Christus summus DEUS inter eos, qui ex gratia summi Numinis communicato gaudent potestate diuina. Absolute autem summus & altissimus DEVS est solus pater, qui est a se ipso, & a quo sunt omnia.„ Hæc ille. Distingunt itaque aduersarii inter DEI nomen, quando Patri & quando Christo datur, illum dicunt hoc nomen gestare essentialiter, Christum vero per communicationem potestatis aliquam, ex mera gratia factam. Verum hæc gratis supponunt, & in eo principium petunt. Possent, fatemur, ille verborum ex contextu auulsoꝝ sensus esse, si eiusmodi distinctio in scripturis observata aliis locis probaretur, quod quum nec fiat, nec fieri queat, ex nostro textu non probatur, in quo alius verborum sensus non solum locum habet, verum per contextum determinatur. Supponunt præterea Iesum h. l. a pari argumentari, quum tamen a minori ad maius, quod § XV. probauimus, ratiocinetur; ideoque non eo, quo magistratus vocatur, sensu nomen DEI sibi vindicet, sed modo longe excellentiori. Non in eo igitur causa citationis loci ex Pl. LXXXII. 6 continetur, quod quales magistratus sint, talem se quoque esse Iesus probare voluerit,

D

rit,

rit, sed eum in finem ad hoc effatum prouocauit, vt suam præ omnibus magistratibus præcellentiam eo melius exponeret. At finge, Iesum, vti ex nostratibus multi æstimant, ratiocinari a pari, non tamen exinde sequitur, vt se in omnibus magistratui, & eundem sibi parem esse dicat; quum tantum exemplo & instantia ostendat, non quauis usurpatione nominis DEI, dummodo legitime se habeat, blasphemiam committi, quo sensu ante id sibi vindicauerit, prouocando ad opera sua, declarat.

§. XX.

Alterum, quo Sociniani diuinitatem Christi ex h. I. impugnant, argumentum illud est: Christum se vocare non absolute Deum, sed filium DEI. Ex quo ita concludunt: *quicumque se filium DEI nominat, ille non est supremus Deus, Atqui Christus h. I. &c. Ergo. vid. WOLZOGEN. ad h. I. it. CRELLIUS in lib. de vno Deo patre sect. II. c. 2. ubi verba eius hæc sunt: „excellenzior & maior est is, qui essentiam suam, & quidquid omnino habet, a se ipso habet, quam is, qui ab alio essentiam habet, & omnia, quæ essentiam consequuntur. At Deus Pater essentiam habet a se ipso, Filius autem a Patre, ergo Patre est inferior.“ conf. B. IOH. MVSÆI Colleg. Controvers. contra Becanum, Wendelinum & Crellium pag. 447. seq. Certe hic aduersarii inuenisse sibi videntur, quod non pueri in faba. Vbi tamen imprudenter satis extræessentialia & accidentalia momenta generationis cum essentialibus confundunt. Communicatio enim essentiae, qua generatio proprie peragitur, pro diuersitate essentiae communicandæ diuersa est: in finita contingentium essentia communicanda posterioritas & dependentia generati a generante ex generatione sequitur; verum in infinitæ, necessariæ & perfe-*

perfectissimæ essentia communicatione ea absunt, quæ ex essentia finita contingentium sequuntur, ut quæ non nisi æterna & necessaria esse potuit. Rectius sic colligere possumus, quod qualis essentia generantis, talis etiam generati; atqui Pater essentiam infinitam & necessariam possidet, ergo aliam cum Filio non communicavit, quam infinitam ob necessariam, in quam posteritas, inferioritas, dependentia propria non cadit. Pluribus hac de re agit Doctiss. BECMANNVS *in annotat. vberiorib. ad comp. Hurreri p. 112.* Valde autem mirandum, quod Sociniani eiusmodi absurdum ex hac adpellatione Christi elicere conantur, cum tamen ne Iudæi quidem, hostes Christi infensissimi, hunc sensum ex istius verbis deriuarunt, sed nostrum potius, quem deinde Christus in responsione sua haut improbauit, sed potius adprobauit. Numquam illi Christum blasphemæ reum egissent, nisi credidissent, eum æqualem esse DEO, qui ipsius filium se dicit. Poterunt igitur Sociniani a Iudæis rectiora edoceri.

§. XXI.

Tertium inimicorum argumentum exinde desumitur, quod Christus h. l. suam diuinitatem adserens, non ad æternam generationem, sed ad missionem in mundum prouocauit, ubi sequens proponunt ratiocinium: *quicumque mittitur ab alio, mittente est inferior; atqui Christus a Patre suo in mundum missus est coll. v. 36. &c. VII 28.* Ergo. Eum in modum WOLZOGEN *ad b. l.* scribit: „*His verbis continetur ratio, ob quam se Christus dicit DEI filium. Nihil autem hac ratio habet cum æterna Christi generatione ex essentia patris - - multo minus hinc colligi potest Christum esse DEUM summum, quin potius contrarium hinc colligitur.* Ma-

„ior enim est, qui sanctificat, quam qui sanctificatur, maior quæ
 „ordinat, quam qui ordinatur, & maior is, qui mittit, quam
 „qui mittitur. DEO autem summo nemo maior esse potest.“
 Sed quis non videt primo statim intuitu maiorem huius ar-
 gumentum non vniuersaliter veram, sed ita limitandam esse, vt
 aliud esse dicamus mittere aliquem ex aliquo superioritatis
 iure, quod sine probatione & per principii petitionem h. l.
 aduersarii adsumunt, aliud autem aliquem ex ipsius consensu
 mittere, quod posterius de Christo valere omnia, quibus
 summam diuinitatem Christi probamus, argumenta confir-
 mant. Missus scilicet erat Christus a patre in mundum ex
 foedere & pacto æterno ante sæcula inito, ad salutem totius
 generis humani promerendam: ideoque non vi aliqua ad-
 actus, siue in signum inferioritatis hac legatione fungebatur,
 sed sponte & vltro, per consequens hæc missio illius sum-
 mæ diuinitati minime gentium aduersatur. conf. IOH. IAC.
 CRAMER theolog. Israel. part. I. ad l. Exod. XXIII 20. 23 ff. 4.
 qui Christum frequentissime, ait, prouocasse ad missionem
 suam, quoniam iam olim sub nomine מלך אלהים, missi
 a Deo, patribus innotuit. Accedit, quod Christus etiam vt
 homo, & in opere mediatorio *θεωτης* consideratus Fil-
 lius DEI vocari possit, missus a Patre, quo respectu utique
 minor est Patre Ioh. XIV. 28.

§ XXII.

Quartum denique argumentum, quod ex h. l. contra
 nostram sententiam inprimis vrgent exinde petunt, quod
 Christus in responsione sua aduersus Iudæos haut denegat
 se esse hominem, eiusdem cum magistratibus indolis; id
 quod Christum haut facturum fuisse præerunt, si verus
 simul atque summus fuisset DEVS. Contra quod quidem
 conce-

concedimus lubenter, Iesum verum fuisse hominem, qua de re multa in sacris pandectis occurrunt dicta probantia e. c. Ebr. II. 14. Rom. IX. 5. 1 Tim. II. 5. quocirca se ipsum sapius filium hominis Iesus adpellitavit. Quod autem ex his concessis aduersarii præterea concludunt, iccirco Christum non simul verum fuisse DEVM, *quoniam si vi non potest, ut dua natura in vnã coeant, quod Catech. Racou. mai. in art. de Christo c. I. quæst. 4. 5.* adserunt Sociniani, eius probationem adhuc desideramus. Quæcunque enim huc vsque ad fictæ huius impossibilitatis probationem protulerunt, non tanti momenti sunt, ut in partes ipsorum nos trahi patiamur. Summa enim eorum eo redit, difficilius hoc esse, quam ut intellectus noster illud capiat. Quasi omnia essent falsa & impossibilia, quæ intellectus nostri vires superant. Falsum hoc esse Sociniani, nisi non solum s. scripturæ, verum etiam experientiæ repugnare voluerint, concedere cogentur. Quod si ab illis impetramus, futilitatem huius obiectionis suæ ipsi facile agnoscent. Tantum igitur abest, ut locus noster diuinitatem Christi infringat, quod omnibus his argumentis aduersariorum euictum omnino non est, ut potius contrarium eodem comprobetur, eaque diuinitas firmissime stabilitur.

SECTIO III. MORALIS.

§. XXIII.

Restat ut tertio loco ostendamus, quomodo hic locus animi vitæque emendationi inferuiat; quum non solum omnis scriptura in hunc potissimum finem data, sed vita in primis Christi non magis meritoria, quam ut exemplar imi-

tationi nostræ proposita sit. Comprehendemus autem præcipuas h. dicti veritates confestariis quibusdam, quorum primum hoc esto: *licitum est de veritatibus, etiam divinis, disputare, si modo rite & legitime id fiat, tam respectu finis, ob quem, quam modi, quo id agitur.* Ipse Servator noster h. l. cum Iudæis, vti & in multis aliis locis e. c. Matth. XXII. 15 seq. Luc. II. 46. 47. Marc. XI. 27. seq. disputando congressus est, suamque contra illorum obiectiones dignitatem & diuinam auctoritatem argumentis ad ratiocinandi leges exacte compositis defendit. Qua in re primæua N. Test. ecclesia secuta est: doctores nempe cum iuratis coetus Christiani hostibus constum haut detrectabant; vti pluribus docet Cl. NEUBAVER in diff. *de Fure Disputar.*

§. XXIV.

Iniuriam & calumnias amoliri haut est illicitum. Probe nouimus quidem, quod iniuriam patienter ferre præstet, quam alteri facere. Haut ignoramus effatum Christi Matth. V. 39. *ne resistaris malo.* Notum nobis est eos a Petro I Epist. II. 19. laudari, *qui sustinent tristitias, & iniuste patiuntur.* At vero hæc, & id genus plura, ita sunt comparata, vt propositioni nostræ non contradicant: si modo casus, in quibus, & modus, quo id Christiano licet, rite obseruantur. Omnes vero, quæ huc spectant, regulas tradere, ab instituto nostro nimis alienum est. Sufficiet vnum duntaxat ex ceteris eligere casum, quem in l. n. deprehendimus: si sc. iniuria nobis illata non nobis solum nocet, sed ad aliorum etiam perniciem & damnum pertinet, modeste eam & legitime amoliri possumus. Exemplo nobis Iesus h. l. est: Iudæi nihil intentatum relinquebant, quo officium & opera Christi populo suspecta redderent, eum in finem modo aperto

aperto Marte, modo cuniculis ipsum impugnabant, Samaritanum, a diabolo obsessum, immo Beelzebub ipsum dæmonum principem, & h. l. blasphemantem appellabant. Iesus autem iusti restique sibi conscius, & criminationes Phariseorum tendere ad officii sui contemptum, vnde aliorum pernicies verenda arbitratus, eas modeste æque ac solide refutavit. Non est igitur, cur fidelibus in ecclesia doctoribus vitio vertamus, si famam suam contra obtreccationes, & iniquos impiorum sermones tuentur.

§. XXV.

Magna in defendenda innocentia & offerenda dignitate nostra modestia opus est. Iesus de principatu atque munere suo interrogatus neutrum eorum negavit, quippe quod sine veritatis detrimento fieri non poterat; attamen in vtriusque adfertione non minus sapientem quam modestum se gessit, ut Christum h. l. talem, qualem istum Paulus Phil. II. 6. prædicat, reperiamus, illum puta, qui ἐν μορφῇ Θεοῦ ἰσάχων, ἐκ ἀπαρχῆς ἦν ἡγῆσατο, τὸ ἐνοχῆσαι Θεῷ. Adparet exinde, quam longissime absint & distent a Christi exemplo, qui vbiuis honores, atque munerum, quibus funguntur, dignitatem iactitant, deque iis eum in finem gloriantur, vt alii eos admirentur, & Deorum instar venerentur. Multis sc. parasangis differunt a Christo, cuius nomen ore quidem confitentur, at operibus proh dolor! plane abnegant.

§. XXVI.

Verba atque argumenta nostra ad captum auditorum & aduersariorum nostrorum suæ accommodanda. Id nimirum Christus & hoc, & multis aliis locis, exemplo suo docuit. Nemo enim multas Christo n. l. respondendi vias paruisse negabit

negabit, quod vero hanc nec aliam potius elegerit, causa fuit, ut inimici pariter ac reliqui, qui aderant, auditores adfertionis suae veritatem eo facilius introspicerent. Quia in re nos, praesertim in proponendis ac demonstrandis veritatibus occupatos Christum, tamquam magistrum sequi oportet. Numquam enim alius verbis sesquipedalibus de causae bonitate conuincitur, obtundi quidem iis, eoque adduci potest, ut ad tempus verbis fidem habeat; quoniam autem animi conuictio non adfuit, etiam ille assensus fundamento carens pedetentim desinit. Quod si autem omnia argumenta nostra ad illorum captum quam maxime fuerint composita, nec inimici tamen locum veritati apud se reliquerint, id tunc insigni eorum pertinaciae malitiaeque, haut vero nobis erit tribuendum.

§. XXVII.

Principes ac magistratus imaginem DEI gerunt, quod & ipsos, & subditos eorum, ad officia quaedam obstringit. Ipse DEVS altissimus Deorum nomen iis donauit, ad eorum excellentiam eo clarius indicandam. Ea enim inest vis voci מלכות, si latiori significato ponitur, ut quicquid inter naturas intelligentes excellens est, magnaque praeditum potestate signari illo possit, ut recte observat Cel. LAKE-MACHERVS *obs. S. Pav. I. obs. IV. §. 9.* Praesertim autem Dii adpellantur, ob honorem & imperium summum a DEO illis collatum, quippe qui DEI inuisibilis vices inter mortales ordinando, imperando, remunerando & puniendo gerunt. Quo ipso nomine perquam honorifico, ubi vicarii DEI vocantur, ut ad summi Principis, Regis Regum & Domini Dominantium exemplum se componant seque praestent per omnia iustos, benignos, sapientiae cum potentia
con-

coniungendæ. Ex eodem autem fonte officia subditorum erga Principes suos manant. Debent scilicet illis pietatem ac reuerentiæ cultum, debent obedientiam in omnibus, quæ legi diuinæ non repugnant, idque non ex poenarum formidine, sed DEI causa præstandum. Quæ officia non piis tantum magistratibus atque DEI imaginem vita moribusque suis experientibus, sed & eadem abusus exhibenda sunt.

§. XXIIII.

Non sufficit vocare se Christianum, sed ve ipsa & actionibus id demonstrandum est. Enimvero Iesus suam cum Patre coniunctionem demonstraturus ad opera sua prouocauit. Ideoque recte IGNATIVS scribit: *πρότερον ἐστὶ, μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανὸς, ἀλλὰ καὶ ἔχειν.* Ad quem lapidem lydium si totus Christianorum coetus examinaretur, exiguus certe Christianorum esset numerus. Vt proinde B. ARNDIUS ecclesiæ nostræ lumen ac decus, haut sine summe iure in symbolum sibi elegerit: *Christum habere multos seruos, nomine tales, sed admodum paucos, qui illius vitam, tamquam vitæ suæ exemplar, sibi ob oculos proponant.*

§. XXIX.

Maxima S. Scriptura in controuersis theologicis est autoritas. Quum enim Iesus diuinitatem suam defensum irret, ad V. Test. prouocauit. Non vero verba tantum spectauit, sed sensum potius, quidque ex hoc per consequentiam necessariam flueret. Ex quo videmus, quid de methodo illa, inter Pontificios recepta, sentiendum, quam *Veronianam* adpellant aut *Walenburchianam*, ex qua nullum in

E

con-

controuersis admittunt argumentum, nisi totidem verbis in Sacro codice fuerit expressum. Quod disputandi genus, per consequentias necessarias, si illegitimum est, ipse Saluator noster I. n. in illud peccauit: quod posterius si ex Pontificiorum sententia falsum est, nec prius verum esse poterit. Patefcit porro hinc, vnde tot sectæ, tot hæreses in ecclesia fuerint natæ. Exinde nimirum, quia ad verum & genuinum S. Scripturæ sensum non satis probe attende-
runt: neque sensum locorum eruerunt, sed ex mente & hypothesi semel recepta intulerunt: ut iam dudum viris doctis obseruatum est, qui hæreticorum Argumenta, quibus sententiam suam callide palliant, & fortiter, ut putant, tumentur, examinarunt, eorumque futilitatem satis clare solideque demonstrarunt. At hic pedem figamus, & DEO pro auxilio suo gratias agentes tractationi nostræ imponamus

F I N E M.



RESPON.

RESPONDENTI

S. P. D.

PRAESES.

Vide quantum TVAE dexteritati tribuam. Reddo TIBI disputationem, quam mihi corrigendam tradidisti sine mutatione eandem, non quod limam minus admittere arbitrer, aut argumentum curatori tractione dignum esse negem, sed vt progressus in litteris & sanctiori doctrina factos sic certius declares, & REGI imprimis POTENTISSIMO, studiorum tuorum STATORI, vna cum promptissimo obsequio demonstres. Age igitur, eundem TE in defendenda dissertatione auditoribus proba, quem TE in elaboranda praestitisti, alacrem & veri certique studiosum. Gratulor TIBI causam, quam suscepisti, his nostris temporibus dicendam omnino. Quam si recte didiceris, crede mihi obtinebis. Seruatoris O. M. de salute nostra meritissimi maiestatem vindicaturus. Laudo voluntatem, quae iam ipsa in tam praeclearo labore laudanda est, successus felices auguror. Tuere fortiter gloriam Domini nostri Iesu non hac tantum opera TVA, & velitatione academica, verum omni virium contentione in eo elabora, quoad viues, vt viua eius cognitione imbutus ipsum cogitationibus, sermone, ipsa denique vita concelebres. Ita demum REGI munificentissimo satisfiet, qui Regia

gia liberalitate ad litteras TE excitauit & huc trans-
misit SVIS sumtibus nutriendum, & ad bonam
mentem, solidam doctrinam publicamque coetus fa-
cri vtilitatem formandum. Spem *REGIAM* non-
dum fefellisti, sed exspectationem, quam de TE
habuimus omnes, adhuc impleuisti. Indefessam
Præceptoribus TVIS operam nauasti, quod mihi
maxime innotuit, qui communi TECUM domo v-
tor, TEQUE assiduam lectionum auditorem habui.
Iuuentutem ex aliquo tempore laudabiliter instituis.
Aequales multos proficiendi felicitate anteuertis; in
posterum TE ipsum superabis. Quod reliquum
est, vt dies, quem pro TVA in *REGEM CLE-
MENTISSIMUM* pietate solemnitati certaminis aca-
demici destinasti, natalis *POTENTISSIMI REGIS*,
ipsi *indulgentissimo PATRIAE PATRI, Familia Re-
gia, patriæ, Academiae & TIBI* sit longe auspica-
tissimus, ex animo ardentissime precor. Ita in rem
TVAM vale rectissime. Dedi in Academia
Fridericiana d. iv idus August. anni
C1010CCXXXV.



Index

72 264 8

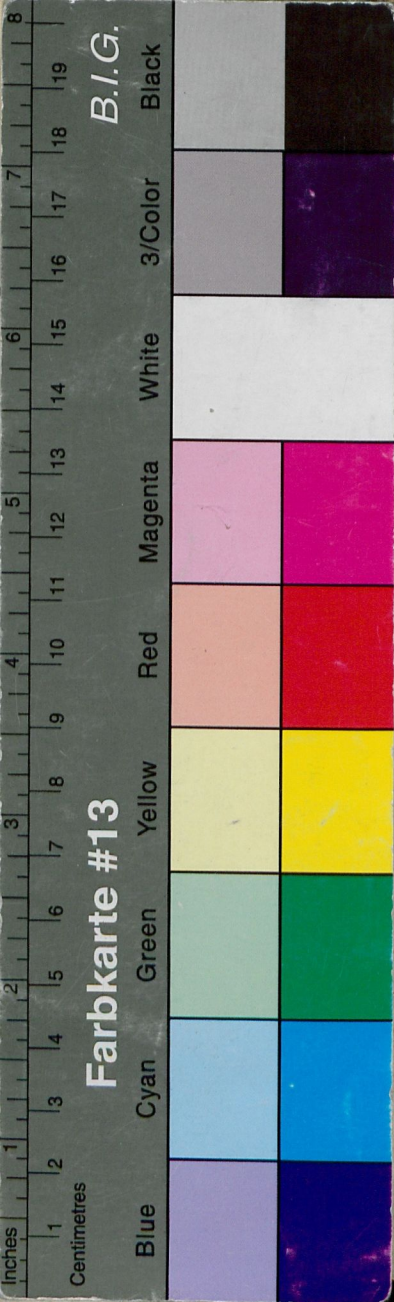
- XXXIX. De Discrimine Revelationis et Applicationis.
- XL. De Propagatione et gradibus peccati Originalis.
- XLI. De Paulo gentium Apostolo.
- XLII. Annus sacro Jesu Christi in lucem editi commendatio.
- XLIII. Natalis Jesu homini succincta Enarratio solennium quibus memoria Christi in lucem editi antiquius quibus celebrata est.
- XLIV. Annus sacra Natalium Jesu Christi commendatio de Chriologia Veteris Testamenti generatim tum a Judaeis agnita quam in Novo evoluta.
- XLV. De Fide in Christum.
- XLVI. De Traumaturgia vera religionis Characteribus.
- XLVII. De Cantico Canticorum Salomonis.
- XLVIII. Quid ratio de suscitatione Corporum cognoscat.
- XLIX. De Itinerariorum Orientalium usu.

H. Darda.

(X2311098)







B.I.G.

Farbkarte #13

Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

A *II*
DISSERTATIO THEOLOGICA
EXPLICATIONEM
LOCI DIFFICILIORIS

r
IOH. X. 33--38.
ET

VINDICIAS DIVINITATIS
CHRISTI
EX EODEM EXHIBENS,

Q V A M
PRAESIDE
VIRO SUMME REVERENDO, AMPLISSIMO, DOCTISSIMO
SIGISMUNDO IAC. BAVMGARTEN,

S. S. THEOL. PROF. P. ORDIN.

PRAECEPTORE, FAVTORE AC HOSPITE
AD CINERES COLENDO,

EX MANDATO REGIO

D. XV. AVG. ANNO MDCCCXXXV.

H. L. Q. G.

PLACIDAE ERVDITORVM VENTILATIONI SVBIICIET
AVCTOR RESPONSVRVS

IOACHIMVS FRIDERICVS HITZWEDELL,
POTSDAMIENSIS

S. S. THEOLOGIAE CVLTOR.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS IOH. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.